

ГРАМАТЫЧНЫЯ ПАМЫЛКІ СЕРБАЎ ПРЫ ЗАСВАЕННІ БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ

Методыка выкладання беларускай мовы як замежнай мае ўжо сваю пэўную гісторыю, наробкі і поспехі. Ніжэй пададзены кароткія звесткі пра абставіны вывучэння беларускай мовы ў Сербіі, асобна разглядаюцца граматычныя памылкі.

Адным з нешматлікіх цэнтраў выкладання беларускай мовы за мяжой з'яўляецца Бялградскі ўніверсітэт (Сербія). На філалагічным факультэце дзейнічае кафедра славістыкі, дзе вывучаюцца польская, руская, славацкая, украінская і чэшская мовы і літаратуры. Аднаводна існуюць групы польскай, рускай, славацкай, украінскай і чэшскай філалогіі, студэнты атрымліваюць кваліфікацыю выкладчыка адпаведнай мовы і літаратуры. Акрамя таго, славянскія мовы, як і іншыя, могуць выбіраць студэнты любых спецыяльнасцей у якасці другой ці трэцяй замежнай.

У другой палове 1940 – пачатку 1950-х гадоў прафесар Кірыл Тарановіч і асістэнт Богдан Тэрзіч на занятках па славянскіх літаратурах і славянскай граматыцы знаёмілі студэнтаў з асобнымі звесткамі пра беларускую мову. У 2006 годзе Святлана Галяк прачытала кароткі факультатывны курс беларускай мовы. Пасля беларускую мову выкладалі Людміла Цымановіч, Аляксандра Джукіч, Мікіта Супрунчук. З 2015 года там працуе выпускніца аддзялення славянскай філалогіі БДУ магістр Ганна Навумава.

Статус вучэбнага прадмета «Беларуская мова» паступова павышаецца: ад факультатыва да замежнай мовы як трэцяй і другой.

Пасля ўвядзення балонскай сістэмы адукацыі ўсе вучэбныя дысцыпліны падзелены на семестравыя блокі (часткі, раздзелы). Аднаводна беларуская мова выкладаецца на працягу чатырох семестраў па чатыры гадзіны на тыдзень, кожны з якіх завяршаецца пісьмова-вусным экзаменам (у першым семестры толькі пісьмовым). Пры паспяховай здачы экзамену (адзнакі 5, 6, 7, 8, 9 ці 10) студэнт атрымлівае тры заліковыя балы («адзінкі», «крэдыты»).

Агульнаеўрапейская ўзроўневая сістэма вывучэння замежнай мовы [3] на філалагічным факультэце Бялградскага ўніверсітэта ўкараняецца паступова. Некаторыя кафедры актыўна карыстаюцца ёю, у той ці іншай ступені падпарадкоўваюць ёй свае планы і патрабаванні да студэнтаў, скіроўваюць іх на атрыманне адпаведных сертыфікатаў аб валоданні мовай на пэўным узроўні. На пасяджэннях кафедры славістыкі ўзроўневы падыход абмяркоўваўся не аднойчы. Было вырашана пакуль не лічыць названую сістэму кампэтэнцый асноўнай мэтай. Пры выкладанні, напрыклад, рускай мовы яе роля абумоўліваецца падручнікам: калі выкарыстоўваецца сучасны расійскі дапаможнік, то ён часцей за ўсё арыентаваны на пэўны ўзровень

стандарта А1, А2 і г. д., што, натуральна, адбіваецца на студэнтах. Сербскія падручнікі пабудаваны па іншых стандартах, якія больш улічваюць уласную традыцыю і спецыфіку выкладання роднаснай славянскай мовы з адпаведнымі праблемамі і перавагамі. Таму экзаменацыйныя матэрыялы па беларускай і іншых славянскіх мовах рыхтуюцца зыходзячы з планаў кафедры і поспехаў, асаблівасцей навучэнцаў.

Пры выкладанні беларускай мовы мы карысталіся сучасным комплексным падручнікам Т. Р. Рамзы [4] як асноўным. Ён распрацаваны з ўлікам найноўшых патрабаванняў метадыкі, утрымлівае багатыя лексічныя і граматычныя звесткі. Каштоўным падаюцца таксама міні-хрэстаматыя, аўдыясуправаджэнне і ключы, якія асабліва карысныя тым, каму беларуская мова няродная. Таксама рэгулярна прыцягваліся матэрыялы з кніг «Гаворым па-беларуску» [2], «Гавары са мной па-беларуску» [1] і аўтарскія распрацоўкі адпаведна ўзроўню навучэнцаў і спецыфіцы сербскай аўдыторыі. На пачатковым этапе і са слабымі вучнямі досыць эфектыўным аказаўся англамоўны падручнік [5]. Ён складаецца з асноўнага дапаможніка, хрэстаматыі і аўдыядадатку. У ім прыводзяцца шматлікія практыкаванні, у асноўным на замацаванне лексікі і фарміраванне камунікацыйных уменняў. Праўда, працаваць з ім трэба асцярожна, бо там нярэдка памылкі друку.

Абагульняючы практычны вопыт выкладання беларускай мовы сербам, можна адзначыць наступныя тыповыя цяжкасці.

Канчаткі назоўнага склону множнага ліку назоўніка ў беларускай мове простыя, аднак сербы засвойваюць іх марудна, бо трымаюцца сваёй мовы, дзе род адрозніваецца і ў множным ліку. Так, агульны канчатак *-ы/-і* яны замяняюць на *-е* ў жаночым родзе і *-а* ў ніякім: *руке, жанчыне, сонца, мора* і да т. п.

Цяжка засвойваецца канчатак роднага склону множнага ліку. Складаныя тут некалькі момантаў, якія, зрэшты, няпростыя і для беларусаў: чаргаванні ў аснове, выбар паміж нулявым канчаткам або *-аў/-яў* ці *-эй/-ей*.

Выбар канчатка для асабовых назоўнікаў мужчынскага роду ў месным склоне таксама нялёгка. Тут і ў беларускіх мовазнаўцаў можна сустрэць розныя меркаванні: *(аб) сыне* або *сыну, Андрэі* ці *Андрэю, Сымоне* ці *Сымену* і г. д. Наяўнасць або адсутнасць чаргаванняў у гэтым склоне звязана з выбарам канчаткаў, што павышае верагоднасць памылкі: *мітынгу* ці *мітынзе, снегу* ці *снезе, Пецярбургу* ці *Пецярбурзе, гароху* ці *гаросе, дыялогу* ці *дыялозе, сцягу* ці *сцязе* і інш.

Сербскія студэнты нярэдка памыляюцца пры ўтварэнні прыметнікаў: ужываюць формы, падобныя да кароткіх:

- назоўнага склону множнага ліку: *вялікі дамы, мяккі крэслы*;
- вінавальнага склону адзіночнага ліку жаночага роду: *вяліку торбу, прыгожу дзяўчыну*.

Зменнасць ступеняў параўнання праблем не выклікае (у адрозненне ад рускамоўных навучэнцаў), бо і ў сербскай мове кампаратыў і суперлятыў скланяюцца.

Сістэма асабовых і прыналежных займеннікаў цяжкасцей у асноўным не выклікае. Зрэдку праяўляецца інтэрферэнцыя, абумоўленая ўжываннем кароткіх формаў займеннікаў у роднай мове: *даў мі, веру ті* (*ми* – кароткая форма ад *мени*, *ти* – кароткая форма ад *теби*) і інш.

Пры ўжыванні дзеясловаў адбываецца ўніфікацыя канчатка *ці*: не толькі *несці, ісці*, але і *чытаті (чытаці), глядзеті (глядзеті)*. Спражэнне патрабуе вялікай увагі на ўсіх узроўнях навучання, чаргаванні, змены націску выклікаюць значныя цяжкасці ў сербскіх студэнтаў.

Пры ўтварэнні прошлага часу некаторыя студэнты дадаюць дапаможны дзеяслоў *быць*, што нагадвае даўно мінулы час у беларускай, а ўзнікае, відавочна, пад уплывам роднага для сербаў перфекта (складанага прошлага часу): *была сказала, были ішли*.

Асноўнае правіла ўтварэння будучага часу з дапаможным дзеясловам засвойваецца лёгка, аднак адбываецца абагульненне на абодва трыванні: сербскія студэнты нярэдка ўжываюць складаную форму і для закончанага, і для незакончанага трывання: *будзем прачытаем, буду прыеду*.

Нярэдка і памылкі ў кіраванні, што пацвярджае мэтазгоднасць запамінаць дзеясловы з прыназоўнікам і адпаведны склон пры ім.

Праблемай як для пачаткоўцаў, так і на сярэднім узроўні навучання застаецца выбар склона пры дзеясловах руху, правільны выбар паміж месным і вінавальным: *едзем у тэатры, іду на стадыёне, бягу на пошце* і да т. п.

Прынцыпы пабудовы граматычнай сістэмы беларускай мовы асаблівых цяжкасцей у сербскай моладзі не выклікалі, заканамернасці ўтварэння асноўных катэгорый і формаў блізкія да іх роднай мовы і разумеліся лёгка. Некаторыя памылкі тлумачацца якраз негатыўнай інтэрферэнцыяй сербскай мовы ці іншай славянскай мовы (рускай, польскай, украінскай), якую ведалі ці раней вывучалі студэнты. Можна адзначыць, што ўменні чытаць і разумець з голасу беларускія тэксты ў сербаў фарміруюцца хутка. Аднак часам гэтая зразумеласць прыводзіць да таго, што беларускую мову пачынаюць лічыць лёгкай, надаюць ёй мала ўвагі, што абумоўлівае значныя цяжкасці ў трэцім і чацвёртым семестрах выкладання, асабліва ў плане авалодвання пісьмом.

Літаратура

1. Аляксандраў, С. Мышык, Г. Гавары са мной па-беларуску. Мінск, 2000.
2. Гаворым па-беларуску / пад рэд. Л. І. Сямешкі. Мінск, 1999.
3. Общеввропейские компетенции владения иностранным языком: изучение, преподавание. М., 2003.
4. Рамза Т. Р. Беларуская мова? З задавальненнем! Мінск, 2010.
5. Belarusian basic course / Defense language institute Foreign language center. [S. l.], 1995.